

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดการเรียนรู้การสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักสูตรประถมศึกษากลุ่มทักษะภาษาไทย
2. การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา
3. ชุดการสอน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรประถมศึกษากลุ่มทักษะภาษาไทย

หลักสูตรประถมศึกษา กำหนดให้ภาษาไทยอยู่ในกลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ซึ่งมีจุดประสงค์จะให้ เป็นเครื่องมือแก่ผู้เรียนที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การติดต่อสื่อสารการเรียนรู้ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ การแสวงหาความรู้ ความเพิ่ดเพิ่ลและการประกอบอาชีพ การเรียนการสอนภาษาไทยจึงมีความสำคัญกับผู้เรียนทุกคน ครูและผู้เรียนควร จะเอาใจใส่ศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และช่วยอนุรักษ์ภาษาไทยไว้เป็นมรดก ทางวัฒนธรรมของชาติต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536, หน้า 13-20)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกลุ่มทักษะภาษาไทย หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกลุ่มทักษะภาษาไทยไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2534, หน้า 7)

1. มีทักษะในการฟัง พูด อ่าน และเขียนโดยมีความรู้ความเข้าใจหลักเกณฑ์อันเป็น พื้นฐานของการเรียนภาษา
2. สามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสาร ทั้งรับรู้และถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิดอย่างมี ประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล
3. สามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล ตลอดจน สามารถใช้ภาษาในเชิงสร้างสรรค์ได้
4. มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักเลือกหนังสืออ่าน และใช้เวลาว่างในการแสวงหาความรู้ เพิ่มเติมจากหนังสือ สื่อมวลชน และแหล่งความรู้อื่น ๆ

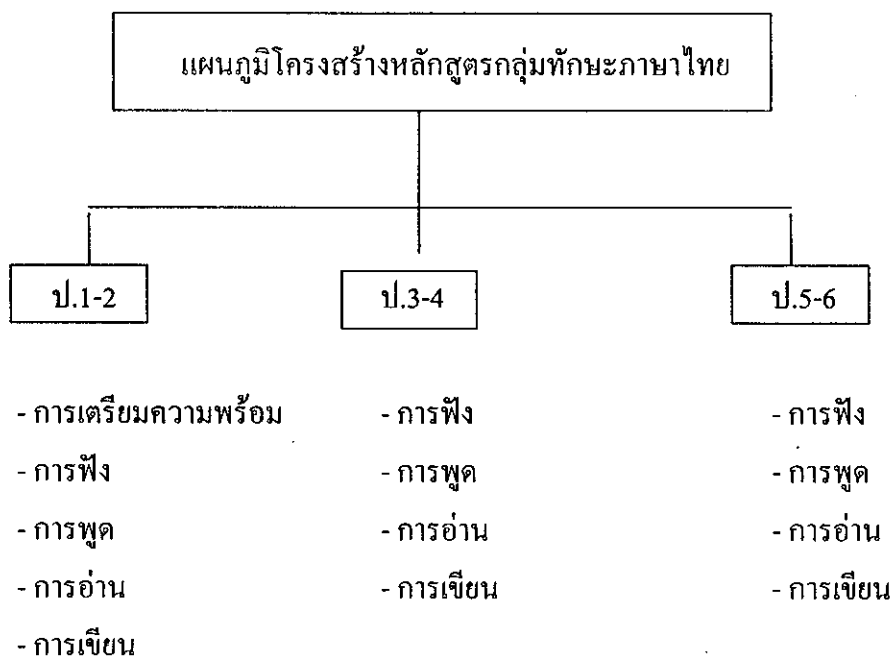
5. สามารถใช้ประสบการณ์จากการเรียนภาษาไทยมาช่วยในการคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาและวินิจฉัยเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

6. มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ถูกต้องต่อการเรียนภาษาไทยและวรรณคดี ทั้งในด้านวัฒนธรรมประจำชาติ และการสร้างความงดงามในชีวิต

จุดมุ่งหมายทั้ง 6 ข้อนี้ หลักสูตรมุ่งให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางภาษาต่างๆ ตามสมควรแก่วัย เห็นคุณค่าของภาษา สามารถใช้เป็นเครื่องมือสื่อความคิดความเข้าใจ รักการอ่าน แสวงหาความรู้ และมีเหตุผล ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยจะต้องให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางภาษา ทั้งในด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียนให้สัมพันธ์กัน

โครงสร้างหลักสูตรภาษาไทย

หลักสูตรภาษาไทยได้กำหนดโครงสร้างเนื้อหาและกิจกรรมตามทักษะทั้ง 4 คือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นเนื้อหาและกิจกรรมของแต่ละอย่างชัดเจน โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มทักษะภาษาไทยแสดงไว้ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงโครงสร้างกลุ่มทักษะภาษาไทย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536, หน้า 14)

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มทักษะภาษาไทยมีเนื้อหาและกิจกรรมบางเรื่องที่ควรทราบ ดังนี้

1. มารยาทในการฟัง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ฝึกให้มีมารยาทในการฟังและปฏิบัติตนเองได้ถูกต้องตามมารยาทในสังคม เน้นให้เห็นประโยชน์ และความจำเป็นในการมีมารยาทในการฟังและฝึกการฟังอย่างตั้งใจ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เน้นการฝึกมารยาทในการฟังในโอกาสต่าง ๆ โดยเสนอรูปแบบที่ถูกต้อง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ฝึกซ้ำในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 และฝึกจนสามารถแสดงออกเป็นนิสัยส่วนตัว

2. มารยาทในการพูด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ให้น้ำหนักประโยชน์และความจำเป็นของการมีมารยาทในการพูด ซึ่งเป็นมารยาทของสังคม และช่วยให้การติดต่อกับคนอื่นเกิดผลดี เป็นการพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ การใช้คำพูดได้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลและส่งเสริมการพูดความจริง ฝึกการรู้จักรอโอกาสที่จะพูด การตั้งคำถามและการตอบคำถาม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ฝึกซ้ำในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 และเพิ่มการฝึกบุคลิกภาพในการพูด คือ ท่าทางประกอบการพูด ฝึกการใช้ทั้งเสียงและถ้อยคำการพูดในลักษณะต่าง ๆ การขึ้นต้นและการลงท้ายในการพูด

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ฝึกซ้ำในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 เน้นข้อปฏิบัติการพูดในโอกาสต่าง ๆ การส่งเสริมบุคลิกภาพการพูดทั้งทางร่างกายและจิตใจ ได้แก่ บุคลิกที่ดีในการพูดและความมั่นใจในการพูด

3. การอภิปราย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ฝึกอภิปรายทั้งชั้นและอภิปรายกลุ่มย่อย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 ฝึกอภิปรายทั้งชั้น อภิปรายกลุ่มย่อยและอภิปรายเป็นคณะ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ฝึกอภิปรายกลุ่มย่อยและอภิปรายเป็นคณะ

4. ร่วมดำเนินการใช้ทักษะการพูด

หมายถึง ให้สามารถจัดการได้และพูดประเภะนั้น ๆ ได้ เช่น การได้วาที สามารถร่วมมือจัดให้มีการได้วาทีได้ถูกต้องตามแบบและพูดได้วาทีได้ เป็นต้น

5. ข้อปฏิบัติตนในการอ่าน การใช้ และการเก็บรักษาหนังสือ

ฝึกการวางท่าทางในการอ่านหนังสือที่ถูกต้อง การจับหนังสือเปิด-ปิดหนังสือที่ถูกต้อง ให้อ่านส่วนประกอบของหนังสือ ฝึกการใช้สารบัญเพื่อค้นหาเรื่องที่อ่านได้รวดเร็วเน้นการใช้และการเก็บรักษาหนังสือและการซ่อมหนังสือ

6. การใช้ห้องสมุด

ฝึกมารยาทในการใช้ห้องสมุด การจัดหนังสือ และการรู้จักเลขหมู่หนังสือและฝึกให้รับข้อมูลต่าง ๆ ที่มีในห้องสมุด

7. ข้อปฏิบัติในการเขียน

ฝึกวางท่าทางในการนั่งเขียนและการจับดินสอให้ถูกต้อง ฝึกการวางสมุด วางมือ และเคลื่อนไหวมือในการเขียนได้ถูกวิธี เน้นการปฏิบัติและแก้ไขข้อบกพร่องอยู่เสมอ เมื่อปฏิบัติผิด

8. หลักเกณฑ์ในการเขียน

ฝึกวิธีเขียนพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ให้ถูกต้อง การวางตำแหน่งตัวอักษรที่ถูกที่ การเว้นช่องให้พองาม และการรักษาระดับบรรทัดในการเขียน ฝึกเขียนตัวหนังสือ มีหัว หัวไม่บอด ตัวอักษรให้โตเสมอกัน การเขียนเน้นลายมือที่อ่านง่าย เป็นระเบียบและสวยงาม ให้ฝึกปฏิบัติ และการกวาดชั้น การเขียนให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์จนเป็นนิสัย

9. นิสัยการเขียนที่ดี

ปลูกฝังนิสัยการเขียนที่ดีโดยให้เขียนในที่ที่เหมาะสมไม่ขีดเขียนตามฝาผนัง โต๊ะม้านั่ง การเขียนในสมุดแบบฝึกหัด ฝึกเขียนให้อ่านง่าย สะอาด รู้จักขีดเขียนคั่นหน้า ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อยและรวดเร็ว

10. การคัดลายมือ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เน้นการคัดตัวบรรจงเต็มบรรทัด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 เน้นการคัดตัวบรรจงครึ่งบรรทัดและตัวหวัดแกมบรรจง และชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เน้นการคัดตัวหวัดแกมบรรจง

11. การประสมอักษร

ฝึกการเขียนประสมคำด้วยพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ตามมาตราตัวสะกดต่าง ๆ และสามารถแยกคำตามลักษณะการประสมอักษรได้ การประสมอักษรเริ่มจากการนำพยัญชนะและสระมาประสมคำไม่มีตัวสะกด การนำพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์มาประสมเป็นคำไม่มีตัวสะกด และวรรณยุกต์มาประสมเป็นคำ มีตัวสะกดต่าง ๆ การเขียนคำที่ไม่ตรงตามมาตราตัวสะกดและคำที่มีตัวการันต์

12. การเขียนเพื่อเพิ่มพูนความรู้

เช่น การจดบันทึกความรู้หรือเรื่องราวต่าง ๆ การทำบัญชีหรือสมุดคำศัพท์ประจำชั้น หรือส่วนตัวไว้ใช้เพื่อประโยชน์ในการเรียน การทำบัญชีคำเปรียบเทียบกับคำพื้นฐานที่ใช้ในการเขียน คำภาษาอื่น เพื่อช่วยเพิ่มพูนทักษะและความเข้าใจการอ่าน ฯลฯ

13. การใช้พจนานุกรม

ฝึกวิธีใช้พจนานุกรมให้ถูกต้องและรวดเร็ว และฝึกนิสัยการใช้พจนานุกรมเป็นประจำ ในการตรวจความถูกต้องของการเขียนและการอ่านคำ ความหมายและการใช้คำ

14. หลักเกณฑ์ทางภาษา

ในระดับประถมศึกษา การสอนหลักเกณฑ์ทางภาษาจะไม่สอนโดยตรงแต่จะสอนสอดแทรกในลักษณะของการใช้ภาษา ฝึกการใช้ภาษาจนผู้เรียนสามารถจับหลักเกณฑ์ทางภาษาได้ การเรียกชื่อชนิดของคำ จะเรียกโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และในชั้นสูงขึ้นจึงจะให้ผู้เรียนเรียกชื่อตามที่ใช้อย่างจริง เช่น คำนามเรียกคำชื่อ คำสรรพนาม เรียกแทนชื่อ คำบุพบทเรียกคำต่อ คำสันธาน เรียกคำเชื่อม เป็นต้น

ความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน การเรียนการสอนภาษาไทยมีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. ใช้ภาษาสื่อความได้ ให้ผู้เรียนมีทักษะทางภาษา ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน สามารถนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนจะต้องมีพฤติกรรมดังนี้

1.1 ใช้ภาษาได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษา สามารถพูดออกเสียงได้ชัดเจน ถูกต้องและใช้ในการพูดได้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษา อ่านออกเสียงได้ชัดเจน ถูกต้อง คล่องแคล่ว และเขียนคำ วลี ประโยค และข้อความได้ถูกต้องตามอักขรวิธี

1.2 ใช้ภาษาได้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล เน้นการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับบุคคล เวลา โอกาส และสถานที่ การใช้ภาษาอย่างเป็นทางการ ภาษาระดับต่างๆ อย่างเหมาะสม เช่น พูดกับเพื่อนใช้ถ้อยคำที่แสดงความเป็นกันเอง พูดกับผู้อาวุโสกว่า ใช้ถ้อยคำยกย่องและสุภาพ พูดกับพระบรมวงศานุวงศ์ใช้คำราชาศัพท์ เป็นต้น นอกจากจะเน้นการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคลแล้ว ยังต้องคำนึงถึงมารยาทและบุคลิกภาพที่ดีในการใช้ภาษาที่จะช่วยให้การสื่อความมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 มีความคิดและวิจารณญาณในการใช้ภาษา สามารถใช้ความคิดในการลำดับเหตุการณ์ คิดวิเคราะห์หาหลักการ วิพากษ์ วิจารณ์ และสรุปความ พัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักคิดและใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย

2. เห็นคุณค่าและความงามของภาษาไทย มุ่งให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนภาษาไทย และช่วยอนุรักษ์ไว้ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ผู้เรียนจะต้องมีพฤติกรรมดังนี้

2.1 ตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการเรียนภาษาไทย โดยชี้ให้เห็นประโยชน์ของการเรียนภาษาไทยว่ามุ่งมั่นเรียนภาษาไทยจนสามารถใช้ภาษาไทยได้ดี มีหลักเกณฑ์นั้น จะช่วยพัฒนาตนเองหลายด้าน นับตั้งแต่ช่วยให้มีสมรรถภาพในการสื่อความได้ดี เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้วิชาการต่างๆ และการใช้ภาษาไทยได้ดี จะช่วยสร้างบุคลิกภาพตลอดจนเป็นเครื่องนำทางไปสู่ความสำเร็จในชีวิตหลาย ๆ อย่าง

2.2 เห็นความงามของภาษาไทย โดยให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับบทร้อยแก้วและร้อยกรองที่มีคุณค่า มีความไพเราะ อ่านแล้วเกิดภาพพจน์ มีความอิมใจ สุขใน เพิ่มเติมเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชอบในการเรียนภาษาไทย รักภาษาไทย ห่วงแหน และอนุรักษ์ภาษาไทยให้คงอยู่ตลอดไป

2.3 มีความภูมิใจในการใช้ภาษาไทย โดยเน้นให้ผู้เรียนชื่นชมและยกย่องผู้ที่ใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง ภูมิใจในภาษาไทย และพยายามพัฒนาการใช้ภาษาของตน

3. มีนิสัยรักการอ่าน ส่งเสริมให้ผู้เรียนอ่านคล่อง เขียนคล่อง มีนิสัยที่ดีในการอ่าน อ่านหนังสือได้หลายประเภท และอ่านได้เป็นจำนวนมาก มีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างนิสัยในการแสวงหาความรู้ ผู้เรียนที่มีนิสัยรักการอ่านจะมีความรู้และความคิดกว้างไกล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

การสอนภาษาไทย

1. การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยต้องจัดอย่างมีกระบวนการ เช่น การฝึกทักษะต่าง ๆ โดยใช้รูปแบบการฝึกทักษะ การฝึกความคิดและวิจารณ์ญาณในการใช้ภาษาไทย โดยใช้รูปแบบการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การฝึกให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยใช้ทักษะกระบวนการกลุ่ม การส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนภาษาของตนเองโดยใช้ทักษะกระบวนการพัฒนา เป็นต้น

2. วิธีสอนภาษาไทย ครูต้องรู้จักเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมในการสอนภาษาไทย โดยเลือกให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมในทักษะต่าง ๆ วิธีสอนที่ควรนำมาใช้ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การสาธิต การแบ่งกลุ่มค้นคว้า การแบ่งกลุ่มระดมความคิด การแบ่งกลุ่มทำงาน การค้นคว้ารายบุคคล การสอนเป็นรายบุคคล การแสดงบทบาทสมมติ การใช้เกมและเพลงประกอบ การใช้บทเรียนสำเร็จรูปหรือศูนย์การเรียนรู้ การใช้สถานการณ์จำลองและการสอนเป็นคณะ ฯลฯ

3. ทักษะที่จำเป็นในการสอนภาษาไทย การสอนภาษาไทยตามหลักสูตรประถมศึกษา ครูควรมีทักษะทั่วไป ได้แก่ การกระตุ้นให้คิด การใช้คำถาม การเล่าเรื่อง การบรรยาย อธิบาย และแสดงความคิดเห็น การเล่านิทาน แต่งนิทาน การนำเสนอ การใช้คำแนะนำควบคุมให้

ผู้เรียนปฏิบัติ การสรุปความ การทำเกมและเล่นเกมต่าง ๆ การแสดงบทบาทสมมติ และให้คำแนะนำวิธีแสดง การใช้ทำทางสื่อความหมายสำหรับทักษะเฉพาะ ได้แก่ การเลือกหนังสือ การอ่านหนังสือ รู้จักแยกความรู้ ความคิดและคุณธรรมที่สอดแทรกในเนื้อหาเรื่องของหนังสือเรียน และหนังสือประเภทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การใช้ภาษาเพื่อเป็นตัวอย่าง และเพื่อชี้แนะการใช้ภาษาที่ถูกต้อง สามารถสื่อสารได้ชัดเจน ถูกต้องตามระเบียบการใช้ถ้อยคำ

4. การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย พอสรุเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

4.1 คิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ให้ผู้เรียนสังเกตข้อความที่ครูสื่อสารให้ผู้เรียน แล้วคิดวิเคราะห์วิเคราะห์และอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง ผู้รับสาร โอกาสที่ใช้ในการสื่อสารและวิธีการสื่อสาร เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและเห็นความจำเป็นของการใช้ภาษาสื่อสารให้ถูกต้องและเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล

4.2 กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนวางแผนกำหนดวิธีการนำเสนอ เช่น การใช้ภาษาในการขำขมุ ทำท่าย หรืออุปมาอุปไมย กำหนดรูปแบบของภาษาที่จะนำเสนอและกำหนดโครงเรื่อง ประกอบด้วยบทนำ เนื้อเรื่องและสรุป จากนั้นให้ผู้เรียนฝึกซ้อมการนำเสนอ เช่น พูดในใจ พูดหน้ากระจก เขียนใส่กระดาษให้คนอื่นอ่าน เป็นต้น

4.3 ปฏิบัติด้วยความชื่นชม ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแผนโดยการนำเสนอด้วยวิธีการภาษา และโครงเรื่องที่กำหนดไว้โดยครูคอยกระตุ้นและให้กำลังใจให้ผู้เรียนปฏิบัติด้วยความชื่นชม

4.4 ประเมินประเมินระหว่างปฏิบัติ ขณะที่ผู้เรียนนำเสนอเรื่องราวด้วยวิธีต่าง ๆ อยู่ นั้น ครูคอยแนะนำให้ผู้เรียนสังเกตการนำเสนอของตนเองว่า มีข้อบกพร่องอะไร มีสาเหตุมาจากอะไร และจะมีแนวทางแก้ไขปรับปรุงอย่างไร

4.5 ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เมื่อผู้เรียนได้สังเกตและประเมินการนำเสนอของตนเอง จนทราบข้อบกพร่องและวิธีการปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เรียนปรับปรุงการนำเสนอของตนให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

4.6 ประเมินผลรวม เพื่อให้เกิดความภูมิใจ เมื่อผู้เรียนได้ปรับปรุงการนำเสนอของตนจนดีขึ้นแล้วให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดทักษะแล้วให้ผู้เรียนอภิปรายถึงผลที่ได้จากการนำเสนอ นั้น เช่น ทำให้ผู้รับสารเข้าใจสารอย่างถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจใจตนเอง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย มีดังนี้

1. ฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนได้ถูกต้อง คล่องแคล่ว โดยการฝึกทักษะแต่ละอย่างให้แม่นยำ แล้วจึงฝึกทักษะทั้ง 4 ให้สัมพันธ์กัน รวมทั้งส่งเสริมความคิดควบคู่ไปด้วยการกำหนดจุดประสงค์ในการสอน แม้ว่าจะกำหนดทักษะใดทักษะหนึ่งขึ้นมา เช่น ฟังแล้วจับใจ

ความสำคัญได้ในขั้นของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะมีการอ่าน คือ มีคนอ่านให้ฟังและมีการพูดเพื่อตอบคำถามแสดงความเข้าใจ นอกนั้นอาจมีการเขียนตอบคำถาม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าทักษะทางภาษาจะสัมพันธ์ตามธรรมชาติ การสอนภาษาไทยเชิงทักษะสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงเป็นอย่างมาก

2. สอนให้ถูกต้องตามหลักการสอนภาษา การเรียนภาษาเป็นการเลียนแบบอย่างหนึ่ง ผู้เรียนจะต้องเรียนภาษาที่เป็นต้นแบบครูผู้สอน ต่อจากนั้นผู้เรียนจะรู้จักปรับปรุง หรือเปลี่ยนแบบให้เป็นภาษาของตนเองจากการฝึกทักษะทางภาษาบ่อย ๆ และท้ายสุดผู้เรียนจะพัฒนาการใช้ภาษาจากความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้รูปแบบการใช้ภาษาใหม่ ๆ กระบวนการเรียนภาษา โดยทั่วไปอาจจะเริ่มต้นจากการเรียนคำก่อน ผู้เรียนจะต้องฝึกอ่านและ เข้าใจความหมายของคำ รู้จักนำคำไปใช้แต่งประโยคให้ถูกต้องได้ใจความนอกจากนั้นการฝึกการนำประโยคไปเรียงต่อกันให้เป็นเรื่องราว หรือเป็นข้อความตามลำดับการฝึกทักษะการใช้ภาษาเน้นการสื่อความหมายให้ตรงกันตลอดจนส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณในการใช้ภาษา

3. ฝึกให้ผู้เรียนรู้หลักเกณฑ์ทางภาษาควบคู่ไปกับการใช้ภาษาและรู้จักวัฒนธรรมทางภาษา

4. ฝึกให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์และสังเคราะห์สิ่งที่ได้ฟังและอ่าน เพื่อฝึกความคิดการแก้ปัญหาและให้มีวิจารณญาณในการใช้ภาษา

5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนภาษาไทยไปใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารในชีวิตประจำวัน และใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ

6. ปลูกฝังเจตคติต่อการเรียนภาษาไทย โดยสอนให้เห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญของภาษาไทย ทั้งในส่วนที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการสื่อสารและในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ

7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในความงดงามของภาษาเพื่อให้เกิดความจรรโลงใจ โดยใช้ธรรมชาติ บทร้อยแก้ว และบทร้อยกรองที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นมาเป็นสื่อการเรียนการสอน

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

9. สอดแทรกคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความอดทน ความขยัน ความรับผิดชอบ ฯลฯ เพื่อให้การเรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร

10. ฝึกให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต จดจำและจดบันทึกสื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ทางภาษา ได้รับความรู้ ความเพลิดเพลิน และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

11. นำภาษาที่ใช้ในสังคมแวดล้อมมาเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้สัมพันธ์กับการเรียน และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

12. ให้แบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน โดยเฉพาะในเรื่องการใช้ภาษาของครูในการสอนและการสื่อความในโรงเรียน

13. เน้นการพัฒนาทางภาษาของผู้เรียน ในการวัดและประเมินผลต้องคำนึงถึงวัยและระดับชั้นผู้เรียนในชั้นต้น ๆ จะฝึกเรื่องที่มีโครงสร้างง่าย ๆ พอชั้นสูงขึ้นจะยากขึ้นและซับซ้อนขึ้นตามลำดับ ดังนั้น ขั้นตอนความสามารถของผู้เรียนจะเป็นไปตามกระบวนการที่ครูสอน เรื่องบางอย่างสามารถเรียนได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมหาวิทยาลัย เช่น การรายงาน การอภิปราย การโต้เถียง ฯลฯ จึงต้องมีการวัดผลหรือประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ที่ต่างกันโดยคำนึงถึงพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียนเป็นหลัก

14. ส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลการเรียนภาษาของตนเองเพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ

15. ศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องทางภาษาของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้ถูกต้อง

16. สอนซ่อมเสริม เมื่อทราบว่าผู้เรียนขาดทักษะทางภาษาด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้าน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จในการเรียนภาษาไทย

17. จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนภาษาไทยด้วยความสนใจและสนุกสนาน โดยใช้เกม เพลง เป็นสื่อช่วย เพื่อให้ผู้เรียนชอบเรียนภาษาไทยและรักภาษาไทย

18. จัดทำหนังสือที่เหมาะสมมาให้ผู้เรียนอ่านมาก ๆ หรือส่งเสริมการอ่านหนังสือในห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนอ่านคล่องและมีความรู้กว้างขวาง

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา (Concentrated Language Encounters หรือ CLE) ได้รับการพัฒนามาจากนักภาษาศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางการอ่าน และครูผู้สอนภาษาหลายคน เช่น ไบรอัน แกรย์ คร. ริชาร์ด และเน็คเตอร์ จากประเทศออสเตรเลีย เมื่อต้นปี ค.ศ. 1960 และเผยแพร่ออกไปทั่วประเทศออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา แคนาดา และประเทศแถบตะวันออกเฉียงใต้ในประเทศไทยได้มีการทดลองเป็นครั้งแรกในวิชาภาษาอังกฤษกับนักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 และปีที่ 5 ที่โรงเรียนประถมสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในปี พ.ศ. 2527 ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 ได้เริ่มการประชุมปฏิบัติการจัดทำหนังสือวิชาภาษาไทย สำหรับใช้สอนด้วยวิธีมุ่งประสบการณ์ภาษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ณ โรงเรียนประถมสาธิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผลการทดลองพบว่า นักเรียนสามารถอ่าน เขียน ฟัง และพูดเรื่องที่อ่านได้รวดเร็ว เป็นที่น่าพอใจ นักเรียนมีความกระตือรือร้น และสนุกสนานในการเรียนทุกขั้นตอน ในปี 2530 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินโครงการพัฒนาการสอนภาษาไทยร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยความสนับสนุนด้านงบประมาณจากมูลนิธิโรดารีสากล ทำเป็นโครงการนำร่องกับนักเรียนไทยที่มีปัญหาทางภาษา ณ จังหวัดสุรินทร์ ผลปรากฏว่านักเรียนมีความสามารถในการเขียนและอ่านได้เป็นอย่างดี อีกทั้งมีความสนใจรักการอ่านจากผลการทดลองดังกล่าว มูลนิธิโรดารีสากล ได้อนุมัติเงินสนับสนุนโครงการวิจัยและพัฒนาการอ่านใน 4 จังหวัด เขตการศึกษา 11 โดยจัดงบประมาณให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ดำเนินการโครงการพัฒนาการสอนภาษาไทยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และดำเนินงานขยายเพิ่มในเขตการศึกษา 2, 3, 8 และ 11 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2531 และดำเนินการทดลองต่อไปถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสิ้นสุดโครงการในปีการศึกษา 2534 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538 ก, หน้า 1)

ปี พ.ศ. 2540 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีนโยบายการปฏิรูปการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย ให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้เปิดขยายห้องเรียนการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ครอบคลุมทุกห้องเรียนทั่วประเทศ โดยจัดสรรงบประมาณให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดดำเนินการอบรมครู และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนสื่อประกอบการอบรม การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา เอกสารเสริมความรู้สำหรับครู และหนังสือประกอบการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางแก่ครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย แบบมุ่งประสบการณ์ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 4)

การเรียนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา หมายถึง การสอนภาษาที่มุ่งเน้นการให้ปัจจัยป้อนเข้าและกระบวนการเรียนรู้ด้วยกลวิธีต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและได้ประสบการณ์ตรงในการใช้ภาษาทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนอย่างต่อเนื่อง เน้นการบูรณาการด้วยตนเอง จากการพัฒนาความเข้าใจความหมายโดยรวมของเรื่องไปสู่องค์ประกอบย่อยของภาษา โดยยึดสื่อการเรียน และการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นอย่างมีเป้าหมายในการนำรูปแบบภาษาไปใช้สื่อสารได้ในชีวิตประจำวันเป็นหลัก และให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในแต่ละชุมชนของ

ผู้เรียนตามลำดับกระบวนการเรียนการสอนจะจัดตามหลักการพัฒนาภาษาของผู้เรียนในการรับรู้ และเรียนรู้ตามธรรมชาติ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างระดับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสติปัญญาของผู้เรียน

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษารูปแบบที่ 1 ในระดับปฐมวัยถึงประถมศึกษาปีที่ 1-2 มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การที่ผู้เรียนมีความสามารถในการฟังเรื่องราวง่าย ๆ ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันได้อย่างเข้าใจ สามารถจำสัญลักษณ์ของคำและเข้าใจความหมายของคำในประโยคต่าง ๆ ตามความคิดเห็นของตนเองได้

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษารูปแบบที่ 2 เริ่มจากนักเรียนได้ประสบการณ์ในการฟังพูดอ่าน และเขียนรูปแบบที่ 1 ได้แล้ว ในระดับประถมศึกษาปีที่ 3 และประถมศึกษาปีที่ 4 นักเรียนจะเริ่มฝึกอ่านและเขียนเรื่องต่าง ๆ ที่มีลักษณะการเขียนหลากหลายมากขึ้น พร้อมทั้งใช้ความสามารถในการคิดแต่งความด้วยตนเองมากขึ้น โดยอาศัยการเลียนแบบหรืออิงแบบจากบทเรียน เช่น หนังสือ โคลงกลอน บทความ จดหมาย เอกสารต่าง ๆ หรือ จากกิจกรรมที่ผู้สอนเสนอแนะให้ในชั้น

การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษารูปแบบที่ 3 (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6) เน้นความหลากหลายของการอ่านหรือลักษณะต่าง ๆ ตามความสนใจ และเน้นความหลากหลายของมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ฝึกให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเอง เริ่มให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์เรื่องที่อ่านมีการคิดรูปแบบการเขียนร่วมกันก่อนที่จะแยกเขียนอิสระโดยครูคอยแนะนำ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 7)

หลักการและทฤษฎีการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา

เสาวลักษณ์ รัตนวิรัช (2531, หน้า 7-22) หลักการและแนวทฤษฎีของวิธีการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา ได้แนวทฤษฎีในการสอนภาษาจากหลายทฤษฎี ดังนี้

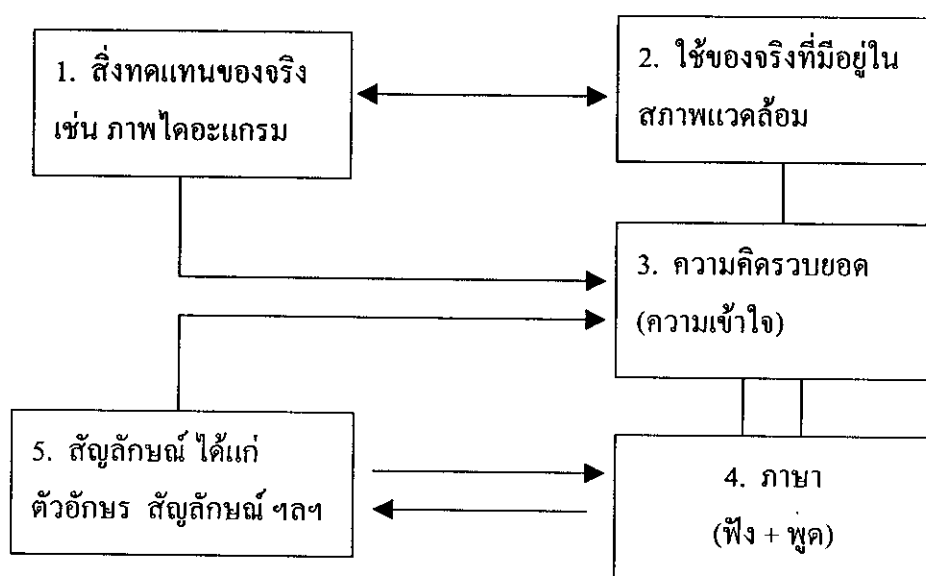
1. แนวทฤษฎีการสอนแบบสื่อสาร (Communicative Approach) แนวทฤษฎีการสอนแบบนี้จะเป็นการใช้ภาษาของผู้เรียนเป็นหลัก โดยอาศัยหลักการของภาษาศาสตร์เชิงสังคมวิทยา (Sociolinguistics) ซึ่งว่าด้วยเนื้อหาบริบท (Context) ภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชนที่อาจใช้ผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม

กระบวนการสอนตามทฤษฎีนี้ จะเน้นปฏิสัมพันธ์ในการใช้ภาษาระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนเป็นสำคัญ การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกริक्तอยากแสดงออกทางภาษา หรือการทดลองการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายด้วยตนเอง ทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ย่อมจะทำให้การพัฒนาภาษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปอย่างเป็น

ธรรมชาติได้ เนื้อหาที่จัดขึ้นเป็นบทเรียนจึงควรเน้นบริบททางภาษาที่มีความหมายแก่ผู้เรียนตาม หลักการใช้ภาษาในสังคมในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมตามกาลและเทศะ มากกว่าจะ จัดแบบวิเคราะห์ภาษาให้นักเรียนเพียงเพื่อเข้าใจระบบของเสียงคำและไวยากรณ์เท่านั้น นอกจากนี้ กิจกรรมการเรียนการสอนจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องจัดให้ผู้เรียนมีโอกาสดังแสดงออกทางภาษา ในลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและผู้เรียนกับผู้เรียน เพื่อให้ฝึกปฏิบัติการใช้ภาษา ที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การทำงานกลุ่มย่อยเพื่อการอ่านร่วมกัน การเขียนเรื่อง ร่วมกัน การโต้ตอบในการฟังพูดร่วมกัน

2. แนวทฤษฎีการสอนแบบธรรมชาติ (Natural Approach) ทฤษฎีการสอนแบบนี้จะ เน้นการให้ปัจจัยป้อนเข้าที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจ ได้แก่ ผู้เรียน (Comprehensible Input) โดยใช้ กระบวนการเรียนการสอน (Process) ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ทางภาษาของผู้เรียน (Language Acquisition) เป็นหลัก ผลการเรียนรู้ (Output) จะประสบความสำเร็จดังที่คาดหมายไว้ ถ้าผู้สอน เข้าใจวิธีการให้ปัจจัยป้อนเข้าอย่างถูกต้อง และเหมาะสมกับผู้เรียน

การให้ปัจจัยป้อนเข้าที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจแก่ผู้เรียนนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการ การสอนความคิดรวบยอดทางภาษาที่ถูกต้อง ซึ่งอาจจัดลำดับการสอนได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนภูมิลำดับขั้นการสอนตามแนวทฤษฎีการสอนแบบธรรมชาติ

การใช้วัสดุของจริงที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมดังภาพประกอบที่ 2 เช่น วัสดุต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเคยเห็น เคยพบ และเคยใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและได้รับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความหมายของสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม ถ้าเรานำของจริงทุกอย่างมาให้ผู้เรียนได้เห็นคงเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การใช้สิ่งทดแทนของจริงเหล่านี้ ได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิ ก็อาจช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและได้รับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความหมายของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้เป็นอย่างดี (ดังภาพที่ 2) เพราะผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความคิดไปยังของจริงที่ตนเคยเห็นมาก่อนได้ การพัฒนาความคิดรวบยอดจะง่ายขึ้น หลังจากนั้นเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสได้ยิน ได้ฟังเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เข้าใจมาแล้วว่าเขาพูดว่าอย่างไร การพัฒนาการฟัง การพูด ก็ย่อมจะง่ายและเป็นที่เข้าใจมากขึ้น เมื่อผู้เรียนได้พบสัญลักษณ์ เช่น ตัวอักษรที่เขียนขึ้นโดยมีความหมายตามที่เคยฟังเคยพูดมาก่อน การถ่ายโอนความคิดรวบยอดก็จะชัดเจนมากขึ้น ซึ่งกระบวนการนี้จะเป็นกระบวนการสำคัญในการถ่ายโยงการอ่านเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง การรับรู้ภาษาของมนุษย์ทั่วไป

3. ทฤษฎีการสอนอ่าน ซึ่งยึดหลักทางภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา (Psycholinguistics) โดยเป็นกระบวนการอ่านของมนุษย์เป็นสำคัญ

ตามคำจำกัดความของการอ่านตามทฤษฎีดังกล่าวนี้ การอ่าน คือ การสร้างความหมายจากสัญลักษณ์โดยผ่านกระบวนการทางความคิด วิธีการสอน และเทคนิคการสอนที่จะใช้ในการอ่าน และเป็นไปโดยธรรมชาติได้ นักภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยามีได้มองการอ่านเพียงการแสวงหาความหมายเพื่อความเข้าใจสัญลักษณ์หรือตัวอักษรเพียงอย่างเดียว แต่คำนึงถึงสิ่งที่อ่านได้

หลักในการสอนอ่านและเขียนตามวิธีการแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา มีดังนี้

1. เด็กจะอ่าน และเขียนประสบความสำเร็จ ถ้าเขาได้อ่านและเขียนอย่างมีจุดมุ่งหมาย และมีประโยชน์
2. เด็กที่เริ่มเรียน ควรจะต้องเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดเสียก่อนแล้วจึงค่อยเรียนรู้ส่วนย่อยของภาษา อันเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่อง
3. เนื้อเรื่องที่สอนจะต้องเป็นเรื่องที่เร้าใจ เพื่อให้เด็กได้ฝึกการใช้ภาษาเป็นธรรมชาติ และควรจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้ท้าทายความสามารถของเด็กในการฝึกใช้ภาษา
4. ครูควรช่วยให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง โดยให้ฝึกแก้ปัญหาด้วยตนเอง
5. เมื่อนักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองแล้ว เขาสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้จากวัสดุอุปกรณ์ที่เขาผลิตขึ้น
6. ความแม่นยำในเนื้อหาและประสบการณ์ จะเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนได้เป็นทั้งผู้อ่านและผู้เขียนไปพร้อม ๆ กัน

จากหลักการในสอนอ่านและเขียนที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าวิธีการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา จะสามารถตอบสนองความต้องการในการเรียนภาษาของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง เพราะผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตั้งแต่เริ่มฟัง อ่าน พูด เขียน จนถึงขั้นตรวจผลงานของตนเอง

ชุดการสอน

ชุดการสอนหรือชุดการเรียนตรงกับภาษาอังกฤษว่า Instructional Package เป็นชุดของสื่อประสม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่อง ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ มีผู้ได้ให้คำนิยามของชุดการสอนไว้หลายท่าน ดังนี้

ถัดดา สุขปรีดี (2524, หน้า 29) ได้ให้ความหมายของชุดการสอนไว้ว่า ชุดการสอนคือ การรวมสื่อการสอนอย่างสมบูรณ์ตามแบบแผนที่วางไว้ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอน โดยมีการผลิตและการนำสื่อหลาย ๆ อย่างมาสัมพันธ์กันและมีคุณค่าส่งเสริมซึ่งกันและกัน ซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 185) และชัยขยงค์ พรหมวงศ์ (2537 ข, หน้า 113) ได้ให้ความหมายของชุดการสอนว่า ชุดการสอนเป็นสื่อประสมที่เป็นระบบ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่องที่จะสอน สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา หน่วยหัวเรื่องและวัตถุประสงค์ เพื่อช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2530, หน้า 67) ชุดการสอนเป็นชุดของสื่อประสม (Multimedia) ที่จัดขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ตามหัวข้อ เนื้อหา และประสบการณ์ของแต่ละหน่วย โดยจัดไว้เป็นชุดบรรจุอยู่ในซองหรือกล่อง

สรุปได้ ชุดการสอน เป็นสื่อประสมที่มีการผลิตอย่างมีระบบ มีการวางแผนการผลิตสื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหา และจุดประสงค์ เพื่อใช้ในการเรียนการสอนและเป็นการช่วยให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ชุดการสอนแต่ละชุดประกอบด้วยคู่มือครู คู่มือการใช้ชุดการสอน สื่อการสอน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรจุลงในกล่องหรือซอง ซึ่งเป็นการสะดวกในการนำไปใช้

คุณค่าของชุดการสอน ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2524, หน้า 11) ได้กล่าวถึงคุณค่าของชุดการสอน ซึ่งช่วยแก้ไขทางการศึกษาบางประการได้คือ

1. ช่วยอำนวยความสะดวกในการสอนของครู
2. แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล และส่งเสริมการศึกษารายบุคคลตามความสนใจ ตามเวลาและโอกาสที่เอื้ออำนวยแก่ผู้เรียนซึ่งแตกต่างกัน

3. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู ชุติการสอนทำให้ผู้เรียน เรียนได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อย ทั้งสามารถเรียนด้วยตนเอง ครูคนหนึ่งจึงสามารถสอนนักเรียนได้เป็นจำนวนมากขึ้น

4. ช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบ เพราะชุติการสอนสามารถนำไปใช้เรียนได้ทุกสถานที่และทุกเวลา

บุญเกื้อ กวรหาเวช (2530, หน้า 84) กล่าวถึงคุณค่าของชุติการสอนดังนี้

1. ส่งเสริมการเรียนแบบรายบุคคล ผู้เรียนเรียนได้ตามความสามารถ ความสนใจตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสมของแต่ละคน

2. ช่วยขจัดปัญหาการขาดแคลนครู เพราะชุติการสอนช่วยให้ผู้เรียน เรียนได้ด้วยตนเอง หรือต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนเพียงเล็กน้อย

3. ช่วยในการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพราะผู้เรียนสามารถนำเอาชุติการสอนไปใช้ได้ทุกสถานที่และทุกเวลา

4. ช่วยลดภาระและช่วยสร้างความพร้อม และความมั่นใจให้แก่ครูเพราะชุติการสอนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่ สามารถนำไปใช้ได้ทันที

5. ช่วยให้ครูวัดผลผู้เรียนได้ตรงตามความมุ่งหมาย

6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

7. ช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากได้รับความรู้แนวเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

8. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเคารพ นับถือ ความคิดเห็นของผู้อื่น

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537 ข, หน้า 117) และวาสนา ชาวหา (2525, หน้า 139) ได้สรุปคุณค่าของชุติการสอนไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อนและมีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดด้วยการบรรยายได้ดีให้เข้าใจชัดเจนและง่ายยิ่งขึ้น

2. เร้าความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษาเพราะชุติการสอนจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนของตนเองและสังคม

3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

4. ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ผู้สอนเพราะชุติการสอนผลิตไว้เป็นหมวดหมู่ สามารถหยิบมาใช้ได้ทันที

5. ทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอิสระจากอารมณ์ของผู้สอน ชุติการสอนสามารถทำให้ผู้เรียนได้ตลอดเวลา ไม่ว่าผู้สอนจะมีสภาพหรือมีความคับข้องทางอารมณ์มากน้อยเพียงใด

6. ช่วยให้การเรียนเป็นอิสระจากบุคลิกภาพของผู้สอนเนื่องจากชุติการสอนทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้แทนครู แม้ครูจะพูดหรือสอนไม่เก่ง ผู้เรียนก็สามารถเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. กรณีที่ครูขาด ครูคนอื่นก็สามารถสอนแทนโดยใช้ชุติการสอนได้เพราะเนื้อหาอยู่ในชุติการสอนเรียบร้อยแล้ว ครูผู้สอนไม่ต้องเตรียมตัวมาก

8. สำหรับชุติการสอนรายบุคคลและชุติการสอนทางไกล จะช่วยให้การศึกษามวลชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะผู้เรียนสามารถเรียนได้เองที่บ้าน ไม่ต้องเสียเวลา และประหยัดค่าใช้จ่าย

จากคุณค่าของชุติการสอนดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ชุติการสอนเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สอน และเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน จึงเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในปัจจุบัน

ประเภทชุติการสอนของวิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 185-186) ชม ภูมิภาค (2524, หน้า 101-102) และบุญเกื้อ ควรรหาเวช (2530, หน้า 70) ได้แบ่งชุติการสอนตามลักษณะของการใช้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ชุติการสอนประกอบคำบรรยาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ชุติการสอนสำหรับครู คือเป็นชุติการสอนสำหรับสอนนักเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในเวลาเดียวกัน มุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เปลี่ยนบทบาทการพูดของครูให้น้อยลงและเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนมากขึ้น

2. ชุติการสอบแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุติการสอนที่มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนให้มีโอกาสประกอบกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 5-7 คน มักจะใช้ในการสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เช่น การเรียนในรูปของศูนย์การเรียน ชุติการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มจะประกอบด้วย ชุติการสอนย่อยที่มีจำนวนเท่ากับศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย ในแต่ละศูนย์ มีสื่อการเรียนหรือบทเรียนครบชุดตามจำนวนผู้เรียนในศูนย์กิจกรรมนั้น สื่อการเรียนอาจจัดในรูปของการเรียนรายบุคคลหรือผู้เรียนทั้งศูนย์ใช้ร่วมกันได้ ผู้เรียนจากชุติการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มอาจจะต้องความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อยในระยะเริ่มต้น หลังจากเคยชินต่อวิธีการใช้แล้วผู้เรียนจะสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้เอง ในขณะที่ทำกิจกรรมการเรียน หากมีปัญหาผู้เรียนสามารถถามครูได้เสมอ เมื่อจบการเรียนแต่ละศูนย์แล้วผู้เรียนอาจจะสนใจการเรียนเสริม เพื่อเจาะลึกถึงที่เรียนรู้ได้อีกจากศูนย์สำรองที่ครูจัดเตรียมไว้เพื่อเป็นการไม่เสียเวลาที่จะต้องรอกคอยบุคคลอื่น

3. ชุติการสอนแบบรายบุคคลหรือชุติการสอนตามเอกัตภาพเป็นชุติการสอนสำหรับเรียนด้วยตนเองตามลำดับขั้นความสามารถ และความสนใจของแต่ละบุคคลเมื่อศึกษาจบแล้วจะทำการทดสอบประเมินผลความก้าวหน้า และศึกษาชุติการอื่นต่อไปตามลำดับ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539 ข, หน้า 118-119) และประยัค จิระวรพงศ์ (2525, หน้า 244-245) ได้จำแนกชุติการสอนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ชุติการสอนประกอบคำบรรยาย เป็นชุติการสอนที่มุ่งขยายเนื้อหาสาระการสอนแบบบรรยายให้ชัดเจนขึ้น ช่วยให้ผู้สอนพูดน้อยลง และให้สื่อการสอนทำหน้าที่แทนชุติการสอนแบบบรรยายนี้นิยมใช้กับการฝึกอบรม และการสอนในระดับอุดมศึกษา การสอนแบบบรรยายยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนที่เป็นกลุ่มใหญ่อีกด้วย

2. ชุติการสอนแบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุติการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ประกอบกิจกรรมกลุ่ม คือ การสอนแบบศูนย์การเรียน การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น

3. ชุติการสอนแบบเอกัตภาพหรือชุติการสอนรายบุคคล เป็นชุติการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง บางทีเรียกว่าชุติการเรียน อาจเป็นการเรียนในโรงเรียนหรือที่บ้านก็ได้ เพื่อให้ผู้เรียนก้าวไปข้างหน้าตามความสามารถ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียนชุติการสอนรายบุคคล อาจจะทำออกมาในรูปหน่วยการสอนย่อย หรือโมดูล

4. ชุติการสอนทางไกล เป็นชุติการสอนที่ผู้สอนกับผู้เรียนอยู่ต่างถิ่นต่างเวลากันมุ่งสอนให้ผู้เรียนศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษาเช่น ชุติการสอนทางไกล ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช เป็นต้น

แนวคิดการผลิตชุติการสอน ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539 ข, หน้า 119-120) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการผลิตชุติการสอนไว้ดังนี้

แนวคิดที่ 1 คือ ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล นักการศึกษาได้นำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความต้องการความถนัดและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีหลายด้าน คือ ความสามารถ สติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ร่างกาย อารมณ์ สังคม เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล วิธีการที่เหมาะสมที่สุด คือ การจัดการสอนรายบุคคลหรือการศึกษาตามเอกัตภาพ และการศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งล้วนเป็นวิธีเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระภาพในการเรียนตามสติปัญญา ความสามารถและความสนใจโดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม

แนวคิดที่ 2 คือ ความพยายามที่จะเปลี่ยนการเรียนการสอนไปจากเดิมที่เคยยึด “ครู” เป็นแหล่งความรู้หลักมาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนด้วยการใช้แหล่งความรู้จากสื่อการสอนแบบต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการ ซึ่งจะต้องจัดให้ตามเนื้อหาและประสบการณ์ตามหน่วยการสอนวิชาต่าง ๆ การเรียนด้วยวิธีนี้ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด ส่วนอีกสองส่วนผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเองจากที่ผู้สอนเตรียมไว้ให้ในรูปของชุดการสอน

แนวคิดที่ 3 คือ การใช้วัสดุทัศนูปกรณ์ได้เปลี่ยนและขยายตัวออกไปเป็นการผลิตสื่อการสอนแบบประสมให้เป็นชุดการสอน โดยการจัดระบบการใช้สื่อหลายอย่างบูรณาการให้เหมาะสม และใช้เป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียนแทนการให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนอยู่ตลอดเวลา

แนวคิดที่ 4 คือ ปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และนักเรียนกับสภาพแวดล้อม แต่เดิมนักเรียนเป็นฝ่ายรับความรู้จากครูเท่านั้น ครูมิได้เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี นักเรียนไม่มีโอกาสฝึกฝนทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เชื้อเพลิงและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เมื่อโตขึ้นจึงทำงานร่วมกันไม่ได้ นอกจากนี้ปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสภาพแวดล้อมมักอยู่กับข้อล็ก กระดานดำและแบบเรียน การเรียนการสอนจึงจัดอยู่เพียงในห้องเรียนเป็นส่วนใหญ่ จึงได้มีการนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอนเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ประกอบกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งนำมาสู่การจัดระบบการผลิตสื่อออกมาในรูปของชุดการสอน

แนวคิดที่ 5 การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ได้ยึดหลักจิตวิทยา การเรียนมาใช้ โดยจัดสภาพการณ์ออกมาเป็นการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งหมายถึง ระบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียน

1. ได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. มีทางทราบว่าการตัดสินใจหรือการทำงานของตนถูกหรือผิดอย่างไร
3. มีการเสริมแรงบวกที่ทำให้นักเรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดผลอันจะทำให้กระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีกในอนาคต
4. ได้เรียนรู้ไปทีละขั้นตามความสามารถและความสนใจของนักเรียนเอง

การจัดสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ตามนัยดังกล่าวข้างต้นนี้จะต้องมีเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดหมายปลายทาง โดยการจัดการเรียนการสอนโปรแกรมในรูปของกระบวนการและการใช้ชุดการสอนเป็นเครื่องมือสำคัญ

องค์ประกอบของชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2537 ข, หน้า 116) ได้จำแนกองค์ประกอบของชุดการสอนไว้เป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. คู่มือครู เป็นคู่มือและแผนการสอนตามชนิดของชุดการสอน ภายในคู่มือจะชี้แจงถึงวิธีการใช้ชุดการสอนไว้อย่างละเอียด อาจจะเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้
2. คำสั่ง หรือการมอบงาน เพื่อกำหนดแนวทางการเรียนให้นักเรียน
3. เนื้อหาสาระและสื่อ โดยจัดให้อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบประสมและกิจกรรมการเรียนการสอนแบบกลุ่มและรายบุคคลตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
4. การประเมินผล เป็นการประเมินผลของกระบวนการ ได้แก่ แบบฝึกหัด รายงาน การค้นคว้า และผลของการเรียนรู้ในรูปของแบบสอบถามต่าง ๆ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 186-189) และชม ภูมิภาค (2524, หน้า 102-104) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชุดการสอนประกอบด้วย

1. หัวเรื่อง คือ การแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นหน่วยย่อย แต่ละหน่วยแบ่งออกเป็นส่วนย่อย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ลึกซึ้ง มุ่งเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในการเรียนรู้
2. คู่มือการใช้ชุดการสอน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ใช้ชุดการสอนจะต้องศึกษาก่อนที่จะใช้ชุดการสอนจากคู่มือครูให้เข้าใจเป็นครั้งแรก จะทำให้การใช้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพราะคู่มือประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

2.1 คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอน เพื่อสะดวกสำหรับผู้ที่น่าชุดการสอนไปใช้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง

2.2 สิ่งที่ครูจะต้องเตรียมก่อนสอน ส่วนมากจะบอกถึงสิ่งที่มีขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะบรรจุไว้ในชุดการสอน หรือสิ่งที่มีการเนาเปื้อย สิ่งที่เปราะ แตกง่าย หรือสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกับคนอื่น ซึ่งเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาแพงที่โรงเรียนจัดเก็บไว้ที่ศูนย์วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

2.3 บทบาทของนักเรียน เสนอแนะว่านักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในการเรียนอย่างไรบ้าง

2.4 การจัดชั้นเรียน

2.5 แผนการสอน ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

2.5.1 หัวเรื่อง กำหนดเวลาเรียน จำนวนนักเรียน

2.5.2 เนื้อหาสาระอย่างย่อ

2.5.3 ความคิดรวบยอดหรือหลักการเรียนที่มุ่งเน้น

2.5.4 จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

2.5.5 สื่อการเรียน

2.5.6 กิจกรรมการเรียน

2.5.7 การประเมินผล

3. วัสดุประกอบการเรียน ได้แก่ พวงสิ่งของหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จะให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า เช่น เอกสาร ตำรา บทคัดย่อ รูปภาพ แผนภูมิ วัสดุ เป็นต้น

4. บัตรงาน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่มหรือกิจกรรมแบบศูนย์การเรียน บัตรงานนี้อาจจะเป็นกระดาษแข็งหรืออ่อนตามขนาดที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

4.1 ชื่อบัตร กลุ่ม หัวเรื่อง

4.2 คำสั่งว่าจะให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างไรบ้าง

4.3 กิจกรรมที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนของการเรียน

5. กิจกรรมสำรอง จำเป็นสำหรับชุดการสอนแบบกลุ่มที่ทำให้เสร็จก่อนคนอื่นให้มีกิจกรรมอย่างอื่นทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้ง ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายหรืออาจก่อปัญหาทางวินัยในชั้นเรียน

6. ขนาดรูปแบบของชุดการสอน ชุดการสอนไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไป ควรจัดทำให้มีขนาดพอเหมาะ เพื่อสะดวกในการเก็บรักษา และการนำไปใช้หน้าห้องหรือของควรระบุดังนี้

6.1 ชุดการสอนที่...

6.2 วิชา...

6.3 เรื่อง...

6.4 ชั้น...

ขั้นตอนในการผลิตชุดการสอน

การผลิตชุดการสอนให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีนั้น จะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่ง ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539 ข, หน้า 118-119) ได้แบ่งขั้นตอนสำคัญในการผลิตชุดการสอนออกเป็น 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาและประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชาหรือบูรณาการเป็นแบบสหวิทยาการตามที่เห็นเหมาะสม

2. กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหมวดการสอนโดยประมาณ เนื้อหาวิชาที่จะให้ครูสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ในหนึ่งสัปดาห์หรือหนึ่งครั้ง

3. กำหนดหัวเรื่อง ผู้สอนจะต้องถามตนเองว่าในการสอนแต่ละหน่วยควรจะให้ประสบการณ์อะไรแก่ผู้เรียนบ้าง แล้วกำหนดออกมาเป็น 4-6 หัวเรื่อง

4. กำหนดมโนทัศน์และหลักการ มโนทัศน์และหลักการที่กำหนดขึ้นจะต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยสรุปรวมแนวคิด สาร และหลักเกณฑ์ที่สำคัญไว้เพื่อเป็นแนวทางการจัดเนื้อหาการสอนให้สอดคล้องกัน

5. กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่องเป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อน แล้วเปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์การเปลี่ยนพฤติกรรมไว้ทุกครั้ง

6. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นแนวทางการเลือกผลิตสื่อการสอน “กิจกรรมการเรียน” หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่านบัตรคำสั่ง ตอบคำถาม เขียนภาพ ทำการทดลองวิทยาศาสตร์ เล่นเกม

7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องประเมินให้ตรงกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยใช้แบบทดสอบแบบอิงเกณฑ์ เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมการเรียนมาเรียบร้อยแล้ว นักเรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่

8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่ครูใช้ถือเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนแต่ละหัวเรื่องเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จัดสื่อการสอนนั้นไว้เป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ เรียกว่า “ชุดการสอน”

9. หาประสิทธิภาพของชุดการสอน เพื่อเป็นการประกันว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างจำเป็นต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นไว้ล่วงหน้าโดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ที่ว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการเพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนบรรลุผล

10. การใช้ชุดการสอน ชุดการสอนที่ได้ปรับปรุงและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้สามารถนำไปสอนผู้เรียนได้ตามประเภทของชุดการสอน (แบบบรรยาย แบบกลุ่ม และแบบรายบุคคล) และตามระดับการศึกษา (ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา) โดยกำหนดขั้นตอนการใช้ดังนี้

10.1 ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาฐานความรู้เดิมของผู้เรียน (ใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที)

10.2 ชี้นำสู่บทเรียน

10.3 ขึ้นประกอบกิจกรรมการเรียน (ขึ้นสอน) ผู้สอนบรรยายหรือให้มีการแบ่งกลุ่มประกอบกิจกรรมการเรียน

10.4 ขึ้นสรุปผลการสอน เพื่อสรุปมโนทัศน์และหลักการที่สำคัญ

10.5 ทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อดูพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เรียนไปแล้ว

วิชย์ วงษ์ใหญ่ (2525, หน้า 178-192) เสนอแนะขั้นตอนของการผลิตชุดการสอนดังนี้

1. ศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาอย่างละเอียด เมื่อทราบจุดมุ่งหมายว่าวิชาที่จะนำมาสร้างชุดการสอนนั้นเน้นหลักของการเรียนรู้อะไรบ้าง แล้วพิจารณาแบ่งเป็นหน่วยการเรียนการสอนย่อย ซึ่งควรเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาสาระตามสิ่งที่จำเป็นต้องเรียนรู้ก่อนหลังและตามขั้นตอนของความรู้และลักษณะของวิชานั้น ๆ
2. เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระแบ่งหน่วยการเรียนการสอนได้แล้วให้พิจารณาว่าจะสร้างชุดการสอนแบบใด โดยคำนึงถึงผู้เรียนคือใคร จะให้อะไรกับผู้เรียน จะให้ทำกิจกรรมอย่างไร และจะทำได้ดีเพียงใด
3. กำหนดหน่วยการเรียนการสอน โดยประมาณเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาที่กำหนด
4. กำหนดความคิดรวบยอดให้สอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง
5. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนเชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอดและครอบคลุมเนื้อหาสาระของการเรียนรู้
6. วิเคราะห์งาน โดยนำจุดประสงค์ของการเรียนแต่ละข้อมาวิเคราะห์งานเพื่อคิดกิจกรรมการเรียนการสอน แล้วจัดลำดับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมถูกต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้แต่ละข้อ
7. วางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่ได้วิเคราะห์งานไว้แล้ว
8. การผลิตสื่อการเรียนหรือระบุข้อเสนอและการจัดทำหรือจัดหาสื่อการเรียนอย่างละเอียด สื่อการเรียนควรพิจารณาสิ่งที่หาได้ง่าย ราคาถูกสะดวกต่อการใช้ แต่ใช้ได้ผลดีคือช่วยการเรียนการสอนได้ผลสัมฤทธิ์สูง
9. วางแผนการประเมินผล ทั้งการประเมินก่อนการเรียน และหลังการเรียน
10. ทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อหาประสิทธิภาพ การหาประสิทธิภาพของชุดการสอนเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสม ควรนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน เพื่อตรวจสอบหาข้อบกพร่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา

1. งานวิจัยในประเทศ

มัลลิกา ภักดิ์ณรงค์ (2531, หน้า 104) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่านการเขียนและทัศนคติต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2531

ของโรงเรียนวัดโคกพรม จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 50 คน พบว่า ความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทัศนคติต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนปกติ

สุริพร ปาละดี (2531, หน้า 87) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางการอ่าน การเขียน และการระลึกสิ่งที่อ่านได้ในวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาและการสอนตามคู่มือครู กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสามเสนนอก กรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ใช้เวลาทดลอง 7 สัปดาห์ ผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีมุ่งประสบการณ์ภาษากับวิธีสอนตามคู่มือครูมีความสามารถในการอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีการระลึกได้ในสิ่งที่อ่านในวิชาภาษาอังกฤษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนตามคู่มือครู

นฤมล กังวาลไกล (2534, หน้า 98) ทำการศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่าน ความสามารถในการเขียน เจตคติต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนปกติ ผลการวิจัยปรากฏว่าความเข้าใจในการอ่าน ความสามารถในการอ่าน ความสามารถในการเขียน และเจตคติต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา กับการสอนปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในระดับ .01 ทั้ง 3 เรื่อง โดยได้คะแนนความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของทุกเรื่องของกลุ่มที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนปกติ

มยุรี เกราะหัดดี (2535, หน้า 105-107) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางการเขียนสร้างสรรค์และเจตคติด้านร้อยกรองในวิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยกระบวนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่าการสอนด้วยกระบวนการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาจะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเขียนสร้างสรรค์ด้านร้อยกรองสูงกว่าปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ตามลำดับ และเจตคติต่อการเรียนร้อยกรองของผู้เรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาสูงกว่าเจตคติต่อการเขียนร้อยกรองของผู้เรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นั่นคือผู้เรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษามีเจตคติต่อการเรียนร้อยกรองสูงกว่าผู้เรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ

ชัยญ โกรบุตร (2535, หน้า 99-101) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่าน ความสามารถในการเขียนคำ และพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนของนักเรียนไทย กระโหล่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในเขตอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับวิธีสอนปกติผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจในการอ่านของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ความสามารถในการเขียนคำของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือนักเรียนไทยกระโหล่ที่ได้รับการสอนภาษาไทย โดยวิธีสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษา มีความเข้าใจในการอ่าน ความสามารถในการเขียน และพฤติกรรมกล้าแสดงออกสูงกว่านักเรียนไทยกระโหล่ที่ได้รับการสอนปกติ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

วอล์คเกอร์ และคณะ (Walker et al., 1983, p. 72) ได้ทำการทดลองโปรแกรมการสอนภาษาชื่อ Traaeger Park Language Program กับเด็กพื้นเมืองประเทศออสเตรเลียที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง ผลการทดลองเป็นที่พอใจ เด็กเรียนรู้ภาษาได้รวดเร็ว และมีความเชื่อมั่นในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทั้งการพูดและการเขียน

วอล์คเกอร์ และคณะ (Walker et al., 1984, p. 76) ยังได้ทำการทดลองโปรแกรมการสอนภาษาไทยเช่นเดียวกับ Traaeger Park Language Program ที่โรงเรียน Nappersy และ Maryrale โดยทำการทดลองกับนักเรียน 2 โรงเรียนระดับ Junior และ Senier โดยใช้เนื้อหาในการทดลองเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารทั้ง 2 ระดับ การทดลองใช้เวลา 18 เดือน ผลการทดลองพบว่านักเรียนทั้ง 2 โรงเรียนมีความเชื่อมั่นในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารสูงขึ้นมาก

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาที่นำมากล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า การสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษาเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาการอ่านและการเขียนที่ได้ผลวิธีหนึ่ง ผู้เรียนสามารถเข้าใจในเรื่องที่อ่าน พัฒนาทักษะทั้ง 4 ไปได้พร้อม ๆ กัน ในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนที่มีประสิทธิภาพ

งานวิจัยเกี่ยวกับชุดการสอน

1. งานวิจัยในประเทศ

อรพรรณ สุทธินานนท์ (2535) ได้วิจัยเรื่อง การสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง จักรวาลและอวกาศ ผลการวิจัยพบว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 88.75/90.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

รัชนิย์ งามขุนทด (2535) ได้ศึกษาการสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง เสียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาปรากฏว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 86.80/91.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

จรรยา ตระกูลสิน (2539) ได้ศึกษาการสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง ชีวิตในบ้าน ผลการศึกษาพบว่า ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ 87.36/86.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้

ไพฑูรย์ ปลอดอ่อน (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างชุดการสอน เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยปรากฏว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 93.83/91.77 ผลการทดสอบหลังเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่าการทดสอบก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการทดสอบหลังเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่าผลการทดสอบหลังเรียนของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เครือวัลย์ พึ่งสุรินทร์ (2541) การสร้างชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง พืช สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยปรากฏว่า ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 94.66/95.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

สุชาดา ศรีวัฒนา (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์กับการสอนปกติ ผลการศึกษาพบว่า คะแนนความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และคะแนนความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

2. งานวิจัยต่างประเทศ

บูเดรส (Boudresauss, 1975, pp. 2119-A-2120-A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการสอนวิชาวิทยาศาสตร์กับนักเรียนระดับ 9 โดยวิธีการสอนแบบบรรยาย แบบสื่อประสม และแบบใช้ชุดการสอน ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีสอนแบบบรรยาย

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1982, p. 4795-A) ได้สร้างชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อหาประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับเตรียมประถมศึกษา โดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับการสอนแบบบรรยาย และการวิจัยพบว่า

มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจากกลุ่มที่สอนโดยใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการสอนแบบบรรยาย ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวางแผน การสอนและวิธีการสอน แต่ไม่มีความแตกต่างกันด้านทัศนคติที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาและผู้สอน โดยมากชอบชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

บรอว์เลย์ (Brawley, 1975, p. 4280-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของชุดการเรียนการสอนแบบสื่อประสม (Multi-Media Instruction Module) เพื่อสอนเรื่องการบอกเวลาสำหรับเด็กเรียนช้า ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01